

IK HEET KARMOZIJN

ORHAN PAMUK BIJ DE BEZIGE BIJ

De witte vesting

Het zwarte boek

Het nieuwe leven

Sneeuw

Het Museum van de onschuld

Orhan Pamuk

Ik heet Karmozijn

Vertaald door Margreet Dorleijn &
Hanneke van der Heijden

2013
DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

De vertalers ontvingen voor deze vertaling een werkbeurs van de
Stichting Fonds voor de Letteren.

Copyright © 1998 İletişim Yayıncılık AS. All rights reserved

Copyright Nederlandse vertaling © 2001, 2013

Margreet Dorleijn en Hanneke van der Heijden

De eerste druk verscheen in 2001 bij

De Arbeiderspers, Amsterdam

Zeventiende druk 2013

Oorspronkelijke titel *Benim adım Kırmızı*

Oorspronkelijke uitgever İletişim Yayıncılık, Istanbul

Omslagontwerp Brigitte Slangen

Omslagillustratie © Detail van een raam van de St. Barbara-

vleugel van het Werl Altaarstuk, 1438 (paneel)/Bridgeman

Art via Hollandse Hoogte, en © miniatuur van de Khamseh

(Quintet) van Nizami, Bihzad van Herat, 1494

Vormgeving binnenwerk Perfect Service

Druk Bariet, Steenwijk

ISBN 978 90 234 8052 5

NUR 302

www.debezigebij.nl

En toen jullie een mens doodden en probeerden elkaar de schuld
ervan te geven.

Koran, Soerat al-Bakara, 72

De blinde en de ziende zijn niet gelijk.

Koran, Soerat Fatir, 19

Van God is het oosten en het westen.

Koran, Soerat al-Bakara, 115

Ik ben een dode

Ik ben een dode nu, een lijk, ik lig op de bodem van een put. Mijn laatste adem heb ik al een tijd geleden uitgeblazen, mijn hart is allang opgehouden met kloppen, maar behalve mijn lafhartige moordenaar weet niemand wat me overkomen is. En hij, die verachtelijke schoft, heeft niets aan het toeval overgelaten. Hij heeft geluisterd of ik nog ademde, hij heeft mijn pols gevoeld, daarna heeft hij me tegen mijn borst geschopt, me naar een put gedragen en daar naar beneden gelaten. Mijn schedel, die hij al met een steen had ingeslagen, verbrijzelde toen ik in de put viel. Mijn gezicht, voorhoofd, wangen spatten uiteen; mijn botten braken, mijn mond vulde zich met bloed.

Ik ben nu al vier dagen niet thuisgekomen. Mijn vrouw en kinderen zullen wel naar me op zoek zijn. Mijn dochter zal uitgeput zijn van het huilen en voortdurend de tuinpoort in de gaten houden; aller ogen zullen op de weg, de deur gericht zijn.

Maar is dat werkelijk zo? Ik weet het niet. Misschien zijn ze er al aan gewend, hoe vreselijk! Men is, eenmaal hier aangeland, geneigd te denken dat het leven dat men achtergelaten heeft gewoon doorgaat, op dezelfde manier als vroeger. Voordat ik geboren werd had ik een eindeloze tijd achter me. En nu ik gestorven ben, strekt zich weer een tijd zonder grens of beperking voor me uit. Toen ik leefde dacht ik er nooit over na; ik leefde mijn leven in het licht, tussen de twee perioden van duisternis in.

Ik was gelukkig, besef ik nu. Ik was degene die de beste verlichtingen maakte van het hele atelier van de Sultan, er was

niemand wiens bekwaamheid aan de mijne kon tippen. Met opdrachten van buiten erbij verdiende ik per maand negenhonderd zilverstukken. Dit alles maakt natuurlijk mijn dood des te onverdraaglijker.

Ik maakte alleen verluchtingen; ik verfraaide de marges van bladzijden, omlijste ze met kleuren, bonte bladeren, ranken, rozen, bloemen, vogels. Krullerige wolken in Chinese stijl, vervlochten bladeren, wouden van kleur met daarin verborgen gazellen, galeien, sultans, bomen, paleizen, paarden, jagers... Vroeger beschilderde ik ook wel borden, achterkanten van spiegels, de binnenkant van een houten lepel, de plafonds van villa's en zomerverblijven aan de Bosporus, of de deksel van een kist. Maar de laatste jaren werkte ik alleen aan boekpagina's, want de Sultan betaalde heel goed voor geïllustreerde boeken. Ik zal niet zeggen dat ik, nu ik de dood heb ontmoet, besef dat geld in het leven niet belangrijk is. Want zelfs als je niet in leven bent, besef je het belang van geld.

Terwijl ik toezie hoe u in deze toestand mijn stem hoort, dit wonder aanschouwt, weet ik precies wat u denkt: 'Hou toch op over hoeveel je verdiende toen je nog leefde. Vertel liever wat je daar ziet. Wat is er na de dood, waar is je geest, hoe ziet de hel eruit, en het paradijs? Hoe is het om dood te zijn, doet het pijn?' En u hebt gelijk. Ik weet hoe je, als je leeft, nieuwsgierig bent naar de andere kant. Er is het verhaal van iemand die, louter door deze nieuwsgierigheid gedreven, ronddoelde over bloedige slagvelden, tussen de lijken. Hij hoopte onder de in doodsstrijd gewikkelde krijgsknechten iemand te vinden die uit de dood weer naar het leven was teruggekeerd en hem de geheimen van de andere wereld kon openbaren. Maar de soldaten van Timur Lenk meenden dat hij van de vijand was en hakten hem met een zwaard in tweeën, en toen dacht hij dat in de andere wereld mensen in tweeën werden gehakt.

Dat is niet het geval. Sterker nog, geesten die op de aarde in tweeën zijn gehakt worden hier weer aan elkaar gezet. Maar god-

zij dank, in tegenstelling tot wat goddelozen, ketters en blasfemische duivelaanbidders beweren, bestaat die andere wereld wel. Dat ik daarvandaan het woord tot u richt bewijst het al. Ik ben dood, maar, zoals u wel inziet, ik ben niet weg. Wel moet ik toegeven dat ik nog geen uit zilver en goud opgetrokken paradijselijke priëlen, omstreamd door klaterende beekjes, bomen vol rijpe vruchten en sappig groen of maagdelijke schonen ben tegengekomen, al die dingen waarvan in de Koran gewag wordt gemaakt. Toch herinner ik me heel goed hoe ik tal van keren met veel plezier die grootogige *Hoeri's* van het paradijs getekend heb, waar in de Soerat *al-Waki'a* sprake van is. Ook die vier rivieren vol melk, wijn, zoet water en honing, waar fantasten als Ibn Arabi zo hoog van opgeven, heb ik nog niet gezien.

Ik wil echter niet al die mensen die op zulke goede gronden leven met hoop en dromen over de andere wereld tot ongelovigheid aanzetten. Daarom moet ik er meteen bij zeggen dat dit alles met mijn persoonlijke omstandigheden te maken heeft. Iedere gelovige met ook maar de geringste kennis van het leven na de dood zal moeten toegeven dat iemand als ik, die zijn rust nog niet gevonden heeft, grote moeite moet doen om de rivieren van het paradijs te zien te krijgen.

Om kort te gaan: ik, die onder de miniatuurschilders en meesters bekendsta als de Priegelaar, ben dood, maar nog niet begraven. Daarom heeft mijn geest mijn lichaam nog niet geheel verlaten. Om op de plaats te geraken waartoe ik ben voorbestemd – paradijs of hel – moet mijn geest zich kunnen losmaken van mijn vuile lichaam. Mijn geest lijdt pijn door deze uitzonderlijke toestand, die ook anderen wel overkomen is. Niet dat ik mijn verbrijzelde schedel voel, of mijn gewonde en gebroken lichaam, dat voor de helft in ijskoud water ligt, en aan het wegrotten is, maar wel ervaar ik de diepe gekweldheid van mijn geest die dat lichaam zo graag wil loslaten. Het is alsof het hele universum zich in me heeft samengeperst.

Ik kan het gevoel van samengeperst zijn alleen maar vergelij-

ken met dat gevoel van eindeloze ruimte dat ik ervoer tijdens dat onvergelykelijke moment van mijn sterven. Toen mijn schedel aan de zijkant brak onder die voor mij totaal onverwachte slag met een steen begreep ik onmiddellijk dat die lafhartige mij wilde doden, maar ik geloofde niet dat hij dat zou kunnen. Ik bleek vol hoop te zijn, maar had dat nooit beseft toen ik nog mijn kleurloze leven tussen het atelier en mijn huis leidde. Ik klampte me met handen en voeten, en met de tanden waar ik hem mee beet, aan het leven vast. Ik zal u niet vervelen met de pijn die de andere slagen aan mijn schedel toebrechten.

Toen ik eenmaal vol smart inzag dat ik zou sterven, maakte zich een intens gevoel van ruimte van me meester. Het moment van overgaan beleefde ik met ditzelfde gevoel van ruimte. Mijn aankomst aan deze zijde was zacht, zoals wanneer je jezelf in een droom ziet slapen. Het laatste wat ik zag waren de met modder en sneeuw bedekte schoenen van mijn lafhartige moordenaar. Toen sloot ik mijn ogen als om te slapen en ging kalmpjes over naar deze kant. Mijn probleem is nu niet zozeer het feit dat mijn tanden uit mijn mond gerold zijn als waren het kikkererwten, of het feit dat mijn gezicht onherkenbaar verminkt is, of dat ik op de bodem van een put beklemd zit, nee, mijn probleem is dat er nog steeds gedacht wordt dat ik leef.

Het idee dat mijn beminden steeds aan me denken, dat ze ervan uitgaan dat ik me ergens in een uithoek van Istanbul met iets onzinnigs bezighoud, of erger nog, dat ik achter een andere vrouw aan zit, kwelt mijn rusteloze ziel verschrikkelijk. Laat ze toch zo snel mogelijk mijn lichaam vinden, het gebed verrichten en me begraven. En belangrijker nog, laat ze mijn moordenaar vinden! Zolang die lafhartige niet gevonden wordt, kunnen ze me in het mooiste praalgraf leggen, maar ik zal er rusteloos draaiend liggen wachten, en ik zal u allen doordrenken met ongelovigheid. Dat u dat maar weet! Vind voor mij dat hoerenjong, mijn moordenaar. Dan zal ik u vertellen wat ik in de andere wereld meemaak. Maar zorg er dan wel voor dat u een stuk of tien

van zijn botten breekt, bij voorkeur zijn ribben, door ze met een bankschroef langzaam te laten splijten. En ook moet u die walgelijke vette haren van hem een voor een uit zijn hoofd rukken, onder zijn luid gekerm, met zo'n spies die speciaal voor dit soort folterwerk ontworpen is.

Wie is die moordenaar voor wie ik zo'n haat voel, waarom heeft hij me zo onverwacht vermoord? Vraagt u zich dat maar eens af. Of zegt u soms: 'Wat maakt het uit, de wereld is vol met van die armzalige types'? Laat ik u dan nu alvast waarschuwen: achter mijn dood zit een gruwelijk complot. Een complot gericht tegen onze religie, onze godsdienst, onze kijk op de wereld. Open uw ogen. Zie waarom de vijanden van de islam, van het leven waarin u gelooft, het leven dat u leeft, mij gedood hebben, zie waarom ze op een dag ook u kunnen doden. De voorspellingen van de grote prediker, de eerwaarde Nusret van Erzurum, wiens woorden ik zo vaak ontroerd heb beluisterd, komen stuk voor stuk uit. Als er een boek geschreven zou worden over wat ons overkomt, zou de allerkundigste illuminator het nog niet kunnen illustreren, neem dat maar van me aan. Het boek zou van een onthutsende kracht zijn, juist omdat het niet geïllustreerd kan worden, net als de Koran – maar God verhoede dat u dat verkeerd opvat. Ik betwijfel of u dit begrijpt.

Luister, toen ik leerjongen was schonk ook ik geen aandacht aan de waarheid die in de diepte lag, aan de stem die van gene zijde kwam, al was ik er wel bang voor. Ik spotte met dat soort zaken. En zo ben ik geëindigd op de bodem van deze vermaledijde put! Dat kan u ook overkomen, pas maar goed op. Er staat me nu niets anders te doen dan te hopen dat ze me vinden door de stank die ik zal verspreiden als ik eenmaal goed aan het wegrotten ben. Behalve dan me voor te stellen hoe een weldoener mijn verachtelijke moordenaar zal folteren als die gevonden is.